

Urbanita sídla

Urbanistický podklad pre udelenie štatútu mesta na Slovensku

Daniel Prekop

„Nech sa z počiatočného rozhodnutia postaviť mesto vynorí idea jeho tvaru, jeho hraníc a vnútorného usporiadania! Nech sa táto idea stelesní v akte vytrhnutia zvoleného priestoru spod vlády prírody! Nech sa na tomto ohraničenom meste rozvíja dielo človeka, zakladateľa a staviteľa! A nech sa v tomto priestore usadí a rozvíja spoločenstvo občanov, ktorí sa vymaňú z područia prírody a žijú pod jedinou vládou, pod vládou zákonov, čo si sami ustanovili.“

Miroslav Marcellí

V praxi sa architekti často stretávajú s problémami pri umiestňovaní stavby – architektonického diela. Umiestnenie nie je vždy adekvátne, neberie do úvahy miestne súvislosti, ale do popredia sa pretláča zámer investora. Nekoncepčnosť riešenia priestoru je potom zrejmá, porušujú sa základné urbanistické princípy. Pri štúdiu pôdorysnej osnovy sídla sa často ocitáme mimo prevádzkovej línie a funkčnosti, a pokiaľ ide o hmotový výraz diela, stavba pôsobí predimenzovane vzhľadom na daný priestor či celok obce alebo mesta. A tak s vynárajú otázky:

- Zodpovedá daná architektúra mestskému charakteru v zmysle prijatých zákonov?
- Má vôbec architekt konkrétnej stavby právo zamýšľať sa nad mestskosťou miesta a polemizovať o tomto probléme?

Z týchto dôvodov je potrebné zaoberať sa nanajvýš aktuálnou a veľmi dôležitou problematikou udeľovania štatútu mesta našim obciam v súlade alebo rozpore s rozvíjaním vnútromestskej štruktúry a formovaním existujúcich mnohofunkčných a polyfunkčných zón a hľadať odpoveď na otázku: prečo existuje na Slovensku protirečivosť medzi teoretickými východiskami pre formuláciu princípov a zásad pre hierarchizáciu mestských štruktúr obcí a realitou v našich mestách?

Dokumentovaním súčasného stavu problematických miest a obcí, ich jestvujúcich alebo chýbajúcich typických urbanistických štruktúr je potrebné na

základe konkrétnych príkladov poukázať na problémový súčasný stav a na potrebu zmeny, aby kritériá z hľadiska urbanity pri zohľadnení historického a demografického vývoja boli dodržané. Na základe analýz bude možné vysloviť mnohé urbanistické zásady, ktoré napomôžu formulácii charakteru konkrétneho mesta. V podstate ide o doplnenie kritérií pre udeľovanie štatútu mesta obciam v Slovenskej republike, o urbanistické kritériá v kontexte so štrukturálnou podstatou mesta.

1. Základná terminológia a teoretické hľadiská

1. 1. Pojem mesto a jeho mestskosť – urbanita

Definícií **mesta** existuje niekoľko z rozličných hľadísk: urbanistického, geografického, sociologického, demografického, ekonomického, historického... Napriek tomu nie je jednoduché tento problém pochopiť a odlíšiť, keď berieme do úvahy všetky aspekty definovania a vymedzenia mesta. Definícií mestskosti – urbanity je tiež veľa, no v zásade poukazujú na dva faktory – mnohorakosť funkcií a hustota osídlenia.

„Fenomén mesta“ – termín, pre ktorý je nevyhnutné definovať podstatu mestskosti a jej problematiku od začiatku civilizácie až po súčasnosť. Vznik miest nastolil vážne problémy riešenia aj takých otázok, ktoré súvisia s občianskou vybavenosťou, ako je obchod, administratíva, kultúra..., ale aj technická

obsluha týchto zariadení v rámci ich technickej infraštruktúry. Prvé poznatky o stavbe miest načrtol starorímsky architekt a filozof Vitruvius vo svojom diele *Desať kníh o architektúre*, v ktorom dokazuje pravdivosť svojich úvah aj na základe stanovených formulácií gréckych a rímskych filozofov pre stavbu, formovanie a rozvoj miest. Vitruvius si všíma nielen zakomponovanie miest do územia, ale aj riešenie ulíc a námestí ako priestoru „rušného“ života obyvateľov mesta a v neposlednom rade sa zaoberá aj funkciou námestia a rozmiestnením dôležitých objektov slúžiacich mestskému spoločenstvu. Závery filozofa Vitruvia vypovedajú nielen o forme mesta, ale súčasne sa pokúšajú o definovanie štruktúry mesta, ktorá sa v mnohom približuje k názorom novodobých architektov. V stredoveku nastal „boom“ zakladania miest v celej Európe. Je zaujímavé, že princípy mestskosti sa v teoretických prácach nezachovali, ale na základe zrealizovaných mestských zoskupení sú tieto princípy nielen čitateľné, ale aj aplikovateľné na nové modely miest. Prvý doložený „urbanistický kongres“ zvolal anglický kráľ Eduard I. v roku 1296. Dvadsaťštyri predstaviteľov anglických miest sa na základe poznatkov z už zrealizovaných miest len radili o najvýhodnejšom usporiadaní mestských sídiel, ktoré by viedlo k ešte vyšším ziskom z obchodov.

Od polovice 15. storočia vznikali mnohé filozofické traktáty, ktoré už konkrétne formulovali princípy a zásady stavby miest, ktoré sa premietali do ich obrazov. Najskôr do koncepcií ideálnych stredovekých

miest (Alberti, Perret, Da Vinci...), miest 16. storočia (Scanozzi, Sebergeni...), neskôr to boli koncepcie ideálnosti malých miest od utopických idealistov (napr. Owen, Fourier...), koncepcie premyslených miest (Perret, Saint-Simon...), koncepcie tzv. záhradných miest (Howard...)

Už v 20. storočí uzreli svetlo sveta teoretické názory na veľkolepé „ideálne“ koncepcie „veľkých“ miest (napr. Le Corbusier, Miljutin...), ktoré viedli ešte k zložitejším teoretickým úvahám o urbanizme ako takom.

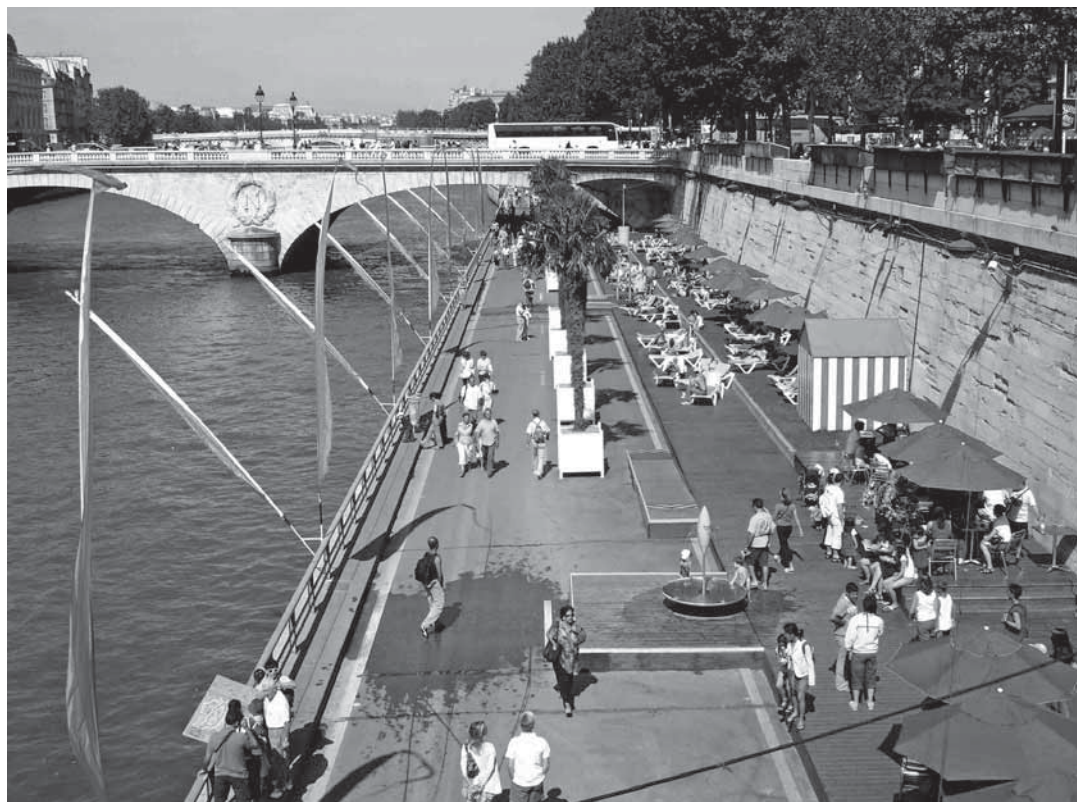
V ďalšom období sa stavbou miest zaoberalo čoraz viac architektov a urbanistov. Napríklad v manifeste pokrokových západoeurópskych architektov združených v CIAM z roku 1928 sa hovorí, že stavba miest je organizácia funkcií kolektívneho života v meste a aj na vidieku a nemôže byť nikdy určovaná estetickými špekuláciami, ale výhradne funkcionálnymi zreteľmi. Veľkým počínom z pohľadu problematiky stavby miest bola *Aténska charta* z roku 1933, ktorá stanovila jasné kritériá pre diferencovanie zón práce, bývania, rekreácie prepojených dopravou. Táto požiadavka bola formovaná čisto na základe funkcionalistického pohľadu na urbanizmus. Je zaujímavé, že až v roku 1944 vydal španielsky urbanista, ktorý emigroval do USA, José Luis Sert základy *Aténskej charty*. Uvádza, že v *Aténskej charte* sa deklaruje požiadavka ľudskej miery a ľudských potrieb ako základná podmienka urbanistických a architektonických koncepcií tvorby priestorov mesta. Napriek tomu, že funkcionalistický

7 | Priestor je fyzický vymedzený

Piazza Salimbeni, Siena, Taliansko

© minioreoke; flickr.com/photos/minioreoke/

8 | Verejné priestory ako ihrisko a miesto pre oddych
Nábřeží Seiny, Paříž, Francúzsko © D.J.Z.; Geographically Yours
– geographicallyyours.blogspot.com

9 | Verejné priestory ako divadelné scény
Covent Garden, Londýn, Veľká Británia © Britain by heart;
VisitBritain.com

názor o štruktúrálnej podstate miest v podstate rozčlenil mesto na izolované komponenty, a tým sa rozpadol obraz mesta a stratil sa genius loci a genius temporalis. Možno konštatovať, že *Aténska charta* dlhodobo poznačila svetový urbanizmus v kladnom zmysle. *Aténska charta* zostala v meste a jej pozitívum je napríklad to, že prvý raz vytlačila priemysel z vnútra mesta, ale zasa za negatívum sa považuje skutočnosť, že priestorovo odčleňuje hlavné funkcie, hoci presadzovala polyfunkciu na úrovni celého mesta.

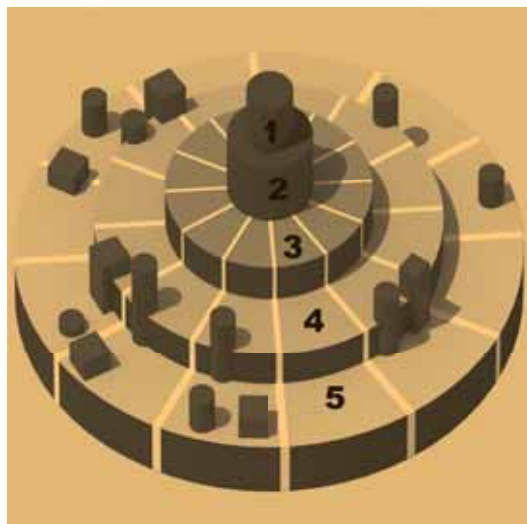
Na konci 19. storočia reagujú na búrlivý rozvoj miest viacerí architekti. Možno spomenúť architekta Stübena, ktorý vo svojej knihe *Stavba miest* zahrnuje už známe poznatky z vývoja a techniky stavby miest. Ďalej je tu zaujímavá publikácia *Stavba miest dle uměleckých zásad* od architekta Sittého, kde autor poukazuje na nutnosť vrátiť sa k umeleckému vyjadreniu urbanistických problémov. Kniha *Záhradné*

mestá budúcnosti už od spomínaného anglického novinára Howarda prichádza s návrhom decentralizácie veľkých miest formou záhradných miest. Architekt Hénard obohatil teoretické úvahy o vízie veľkých miest s mrakodrapmi. Návrhmi nových miest a dokonca s prestavbami už existujúcich na základe funkčného a priestorového zónovania sa zaoberal aj Le Corbusier. Konali sa mnohé medzinárodné konferencie a sympóziá, ktoré organizovala OSN. Uskutočnili sa aj významné kongresy Medzinárodnej únie architektov (USA). Medzi najzaujímavejšie medzinárodné aktivity z druhej polovice sedemdesiatych a začiatku osemdesiatych rokov s pozitívnymi výsledkami možno začleniť tieto dokumenty:

- Medzinárodná charta o bývaní UIA (Kazimierz, Poľská ľudová republika v roku 1975,
- Deklarácia Vancouver (Kanada 1976, výsledok konferencie OSN)
- Charta z Machu Picchu (Peru)

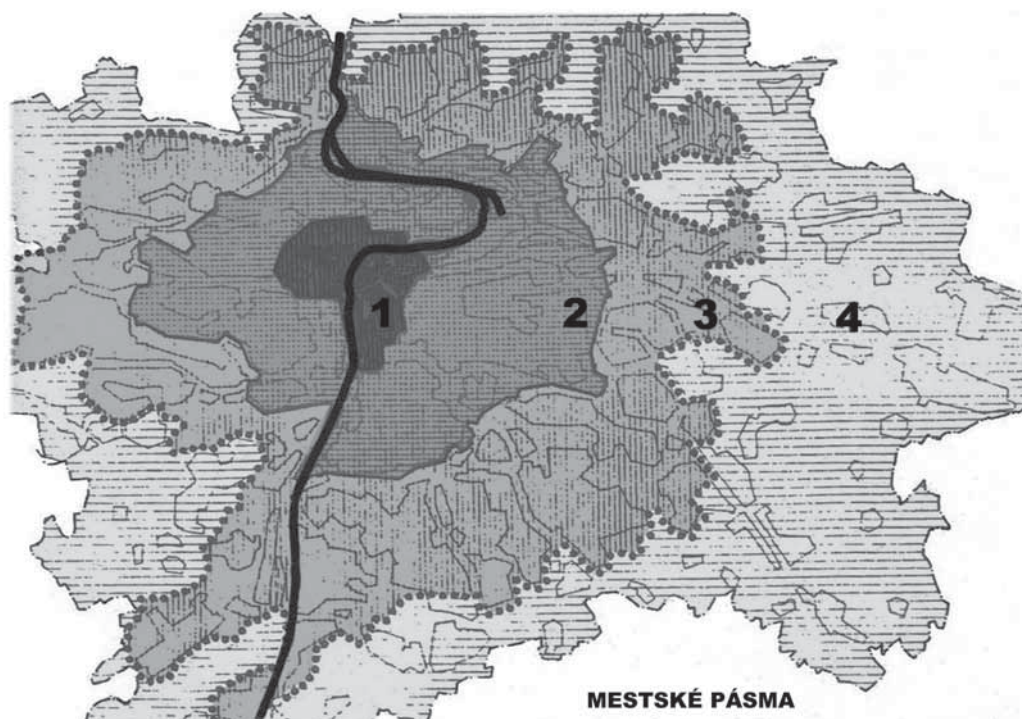
- Deklarácia z Mexika (XIII. kongres UIA v roku 1978)
- Varšavská deklarácia architektov (XIV. kongres UIA v roku 1981)
- Deklarácia káhirska (XV. kongres UIA v roku 1984)
- Brightonská deklarácia (XVI. kongres UIA v roku 1987)
- *Charta z Machu Picchu* charakterizovala sídelné procesy ako všeobecné zhoršovanie kvality života a skúsila porovnať hlavné problémové situácie v mestách. Dopracovanie, spresnenie, kvalifikáciu a hierarchizáciu problémov kvality v sídlach predstavuje *Varšavská deklarácia architektov*, ktorá formuluje hlavný cieľ pre ľudské sídla ako zlepšenie kvality života pre všetkých ľudí. Súčasne však poukazuje na vysoké tempo rastu miest na svete, tempo prirodzeného rastu počtu obyvateľov, rýchlo postupujúce znehodnocovanie životného prostredia ako dôsledok explozívnej urbanizácie...(upravené), ale aj na to, že obyvatelia urbanizovaných

10 | Schéma priestorového členenia mesta

1. Historické jadro; 2. Centrum mesta; 3. Vnútorne mesto;
4. Vonkajšie mesto; 5. Predmestie © autorská ilustrácia

PRAHA /ÚHA 1985/

HISTORICKÉ JADRO - PPR
VNÚTORNE MESTO
VONKAJŠIE MESTO
OKRAJOVÉ PÁSMO
***** HRANICA SÚVISLE URBANIZOVANÉHO ÚZEMIA

11 | Príklad priestorového členenia mesta Prahy

© vyprofilované zo skript Štejs Rudolf: Sídlné štruktúry, 1983

oblastí sú v čoraz väčšej miere vystavení pôsobeniu negatívnych vonkajších podmienok bývania...

Okrem týchto veľmi jasne formulovaných situácií spätých s urbanizáciou a sídelným rozvojom existujú, samozrejme, aj ďalšie.

Definície mesta mnohých teoretikov z oblasti urbanizmu (T. Alexyho, J. Shorta, E. Hrušku, P. Kratochvíla, J. Pašiaka, S. Vágnera, C. Votruba...), hoci si v rozličných uhloch pohľadu na danú problematiku vyplývajúcu z ich odborných zameraní protirečia, zhodujú sa v tom, že:

- mesto je špecifická forma sídla v osídlení
- mesto je zložitým sociálnym systémom, ktorý sa vyznačuje rozvinutou delbou práce a veľkou hustotou obyvateľstva, ktoré si vytvorilo v novom priestore špecifickú sústavu interakcií a vzájomných kontaktov
- mesto je stabilizovaný a geograficky vymedzený priestor, charakterizovaný celým súborom znakov odlišných od vidieckych
- mesto má svoje identické, funkčné, prevádzkové, priestorové a hmotové usporiadanie odlišné od vidieckeho
- mesto je miestom zámerného a cieľavedomého nahromadenia fyzických fondov v území ohraničenom a priestorom vymedzenom voči voľnej krajine za účelom zabezpečovania a zlepšovania života jeho obyvateľov vo sfére bývania, obsluhy, práce aj oddychu v čo najširšej škále
- mesto sú mnohofunkčné celky obsahujúce vždy jedinečnú skladbu funkčných organizmov a systémov, úzko fungujúcich na kooperujúcich medzi sebou s cieľom vytvoriť celistvé a komplexné plnohodnotné urbárne prostredie s logickou funkčno-prevádzkovou štruktúrou a identickou hmotovo-priestorovou štruktúrou
- mesto je špecifickým lokálnym spoločenstvom, je miestom diania, prostredím pre život jeho obyvateľov, priestorom produkčnej činnosti, pokladnicou hodnotovej kultúry (historické dedičstvo),

centrom obsluhy vlastného a spádového územia aj administratívno-správnym ťažiskom

Teoretik Ctibor Votrubeč² vyjadril názor, že pojem mesta možno vysvetľovať aj z hľadiska geografického alebo sociologického, obidve hľadiská sa navzájom dopĺňajú. Definícia Dziewońského znie: „Mesto je historicky vzniknutý typ sídla, ktoré sa vyznačuje existenciou konkrétnej spoločnosti, ktorá je sústredená na pevne stanovenom území a má osobitne právne vymedzenú organizáciu, alebo v rámci svojej činnosti vytvára zväzok trvalých materiálových usporiadaní a špecifickej fyziognómie, ktorú možno považovať za osobitý druh krajiny.“ (1967)

Sociológ J. Musil hovorí: „Mesto je zložitý sociálny útvar, ktorý sa vyznačuje rozvinutou delbou práce a veľkou hustotou obyvateľstva, sociálne veľmi rôznorodého, nevenujúceho sa poľnohospodárstvu, ktoré si vyvinulo sústavu interakcií, charakterizovanú dištanciou medziľudských vzťahov, partikulárnosťou sociálnych rolí a nepriamymi spôsobmi sociálnej kontroly.“ (1967)

Asi najkomplexnejší pohľad na definovanie mesta v historickom kontexte a v časových súvislostiach ponúka Jiří Hruža³ vo svojom *Slovníku soudobého urbanizmu*, kde v úvode rozvíja úvahu, že: „Mestá boli a sú výrazom a zároveň aj ohniskom zdrojov všetkého, čo ľudská spoločnosť vytvorila a dokázala.“ (1997)

Proces teórií a názorov na podobu klasického mesta až po plánovitý rozvoj miest ustálil jasnú definíciu miest a ich urbanity s ich základnými urbanistickými charakteristikami – mesto je sídlo s veľkou koncentráciou obyvateľstva s centrálnym postavením v sídelnej štruktúre, ktoré plní hospodársku funkciu v určitom spádovom území a súčasne je zložitý

12 | Krásno nad Kysucou – ortofotomapa
© Google Maps

13 | Krásno nad Kysucou – fotogaléria
© Jan Zatek; panoramio.com/user/1098337

priestorový a funkčný útvar, ktorý obsahuje v podstate všetky funkcie – výrobu, služby, infraštruktúru.

1.2. Mestská štruktúra

Štruktúra ako ucelený komplex aktívnych skladobných prvkov, ktoré v priestorovom zosieťovaní a vzájomnom prepojení spoločne mesto vytvárajú. Mestská štruktúra bola interpretovaná z rôznych rovín a pohľadov, ako napríklad:

Hmotovo priestorová štruktúra – ucelený systém stavebných hmôt a objemov, rôznych mierok a veľkostí a rozličných foriem, ktoré medzi sebou vytvárajú rôzne typy priestorov – malé, veľké, pravidelné alebo nepravidelné, plné alebo prázdne priestory.

Funkčná štruktúra – komplexný systém rôznych funkčných celkov a prvkov funkčného využitia, ktoré sú prostredníctvom určitých komponentov štruktúry a infraštruktúry funkčne vzájomne prepojené. Prvky terciárneho sektora, administratívneho, kultúrno-spoločenského, komerčného a nekomerčného využitia (obchodu, služieb, poisťovníctva, bankovníctva), prvky sekundárneho sektora (priemysel, remeslá, podnikatelia) a prvky funkčného využitia pre bývanie, ako aj prvky dopravy a voľné plochy.

Sociálna štruktúra – sociálne vrstvy obyvateľstva sú hierarchizované – následne jednotlivo odzrkadľujú svoje nároky na bývanie, zariadenia služieb.

1.3. Vnútromestská štruktúra

Centrum mesta – je kľúčový bod mesta, ktorý obsahuje najdôležitejšie funkcie. Súčasne je najatraktívnejším priestorom mesta. Obchod, služby, administratíva, ubytovanie, kultúrne a spoločenské aktivity, to všetko tu musí nájsť svoj priestor a uplatnenie. Centrum mesta má mať vysokú mieru polyfunkčnosti v porovnaní s jeho ostatnými časťami. Jednoducho, je to priestor nielen pre reprezentáciu štátnej a verejnej správy, spoločenské aktivity pre rôzne

organizácie, ale najmä pre obyvateľov a v neposlednom rade aj návštevníkov mesta, pre ktorých by mal poskytnúť nezabudnuteľný zážitok a pekné spomienky. Ak má mesto historické jadro, či dokonca viacero historických jadier – tzv. uzlov, je to pre mesto bonus zaručujúci dlhodobý odkaz jedinečnosti historickej architektúry a, samozrejme, aj celkovej atmosféry umocnenej zachovanými pamiatkovými objektmi. Veľkosť priestoru historického jadra bola odvodená od pešieho pohybu v ňom a optimálnej pešej dostupnosti (t. j. približne 300 – 500 m dĺžky a šírky), nie od veľkosti mesta. Z toho všeobecne vyplýva rozloha historických jadier približne 9 až 25 ha a pomer voľných verejných a urbanizovaných plôch v ňom, respektíve pomeru zastavanosti v historickom jadre, t. j. 70 percent zastavanej plochy k 30 percentám nezastavanej plochy. Na základe porovnávania miest možno vyjadriť tento pomer veľkosti centra k počtu obyvateľov ukazovateľom minimálne 4 ha/10 000 obyvateľov.

Z historického, ale aj politicko-ekonomického hľadiska je nevyhnutné konštatovať, že:

- centrum mesta je ťažiskovým priestorom vnútorného mesta, ale dokonca i celého mesta
- centrum mesta slúži na stretávanie sa ľudí
- centrum mesta je integrácia občianskej vybavenosti, funkcie bývanie a pracovných príležitostí v 3. a 4. sektore
- centrum mesta charakterizuje nákupný priestor plný ruchu a pohybu ľudí

Bohužiaľ, v poslednom období pozorujeme aj negatívny proces premeny centra mesta na priestor, ktorý sa využíva v obmedzenom dennom čase na obchodno-administratívnu činnosť a jeho následným vyludňovaním. Týmto sa z tohto priestoru vytrácajú sociálne strety a spoločenské kontakty. V centrálnej mestskej zóne, teda v centre mesta sa kumulujú

14 | Krásno nad Kysucou – fotogaléria
© Bkjuraj; panoramio.com/user/2089984

najväčšie problémy v rozvoji mesta. Možno aj preto by bolo vhodné zaoberať sa aj stručným prehľadom a vývojom tohto „umeleckého diela“.

V antike vznikol prototyp centra mesta ako sústava priestorov verejného, politického, kultúrneho, ekonomického a aj náboženského života. Už v stredoveku sa formuloval typ centra, ktoré sa v tejto podobe nachádza aj dnes – tržnica, radnica, kostol... V 19. storočí nastal enormný rast miest v dôsledku priemyselnej revolúcie, ktorá spôsobila zakladanie výrobných zariadení v dnešných centrách a navyše sa zabrali aj cenné plochy pre správne a administratívne budovy, banky. Podnikateľské záujmy sa stali hlavnou túžbou pre reprezentáciu, a tým sa, bohužiaľ, vytráca logická podstata vzťahu ľudí verzus centrum mesta ako priestoru pre upokojovanie ich potrieb vo vzťahu k mestu. Táto skutočnosť umožnila vznik nových „centier“ a vyústila do odlivu bohatších vrstiev do luxusnejších vilových predmestí, a tým došlo k obrátenej hierarchii funkcií mesta a následne k poklesu obyvateľov trvalo bývajúcich v centrách miest.

Vnútorne mesto „down-town“ – Okrem centra mesta zahŕňa aj širšie priestory prekračujúce hranice centra smerom k vonkajšiemu mestu a k periférii. Existuje tu aj priestor na jeho rozvoj za jeho pôvodné hranice, a tak napĺňa rozvojové zámery mesta. Naplňajú a predlžujú sa tak už existujúce mestské osi, vznikajú nové druhotné centrá, čím sa zabezpečuje rozširovanie urbanity z centra do zázemia mesta. Rozvoj vnútorného mesta musí mať svoju logiku z hľadiska funkčnosti, estetiky, prepojenia jednotlivých častí a nemal by sa diať mimo určených rozvojových osí. Práve kompaktnosť a logika rozvoja je jedným z kritérií rozvoja urbanity vnútorného mesta,

zabezpečujúca polyfunkčnosť aj hmotovo-priestorovú štruktúru mesta.

1.4. Verejné priestory

Orientácia a čitateľnosť verejných priestorov je v súčasnosti dosť problematická, ktorá vyplýva z ich jasného ohraničenia s okolitou zástavbou, čo je predpokladom návštevnosti týchto priestorov.⁴

Ako verejné priestory vnímame námestie, pešiu zónu, ulicu, park.

Námestie je verejný priestor, ktorý sa odlišuje od ostatných priestorov mesta svojou funkciou, organizáciou. Námestia sú uzlami mestských štruktúr najčastejšie lokalizované v centrálnej polohe a polohách vnútorného mesta, či už historické, alebo novovytvorené, ktoré sú napojené na komunikačné osi mesta, kde sa odohráva jeho intenzívny a dynamický život.

Napríklad Silvia Bašová⁵ píše: „*Námestie je pevným oporným bodom, ku ktorému urbánna štruktúra graduje a ku ktorému sa mesto hierarchicky zahusťuje, aby nakoniec ponúklo otvorenú scénu. Námestie je priestor stretnutia, priestor prezentačných aktivít, ale aj miesto spočívania a zažívania príjemnej atmosféry.*“

Pod pojmom **pešia zóna** chápeme priestor určený pre „pasantov“, najlepšie s dôslednou segregáciou dopravy, poprípade s obmedzenou funkciou obslužného rázu. V priestore pešej zóny (pešej ulice) sa koncentruje zástavba a občianska vybavenosť. Pri tvorbe tohto priestoru je dôležité klásť dôraz na jeho estetiku, napríklad existenciu malej architektúry (úprava dlažby, osvetlenie, lavičky, plochy zelene...), a tým vytvoriť pre ľudí príťažlivé reprezentačné prostredie.

Pešie zóny je vhodné vytvárať:

– v ťažiskových priestoroch vnútorného mesta (v historickom jadre, v obchodnom centre), respektíve v kontaktných polohách prírodného a urbanizovaného prostredia (pozdĺž rieky, jazera)

– v špecifických funkčných areáloch (v športovo-rekreačných, výstavných, zábavných areáloch, v prímestských obchodných centrách a pod.)
– v obytnom prostredí

Ulica ako lineárny priestor predstavuje takisto jeden z artefaktov hmotovo-priestorovej štruktúry mesta.

Ľubica Vítková⁶ definuje ulicu:
– ako spoločenský fenomén, ktorý je akýmsi pokračovaním obytnej miestnosti, je mestským obytným priestorom, prostredím spoločenských kontaktov
– ako ekonomický fenomén, ktorý je súčasťou lineárnych priestorov a ich parteru. Od najstarších čias boli na nej sústredené remeselnícke dielne, obchody, neskôr banky, komerčná administratíva a iné podnikateľské aktivity, ako dôležité oblasti hospodárstva vytvárajúce pracovné príležitosti, ktorých ekonomický význam stále narastá
– ako komunikačný fenomén, ktorý predstavuje dynamický priestor, komunikačný, obslužný prvok. Ulica spája rôzne polohy mesta navzájom i so širším spádovým zázemím. Ulica sprístupňuje jednotlivé prvky hmotovo-priestorovej štruktúry. Vznikla postupným obostavaním ciest. V súčasnosti sa cieľavedome formuje ako sprístupňovací, obslužný a dopravný kanál.

Typom „rušnej“ ulice je **mestská trieda**. Okrem toho, že jej treba vrátiť veľakrát chýbajúci ráz multifunkčnosti a v rámci vzťahu dopravy ku chodcom dôsledne podporiť peší pohyb. Je nevyhnutné vymedziť ťažiskovú zónu, ktorá zabezpečuje dynamickú zložku pešieho pohybu a nárazníkovú zónu, ktorá tlmí negatívne dôsledky dopravy. V súčasnosti prebieha aj snaha o riešenie kvality ulíc, ktoré sú súčasťou obytného prostredia vytváraním nových typov **obytných ulíc**, ktorej celá uličná plocha má zmiešanú prevádzku pre

15 | Svätý Jur – ortofotomapa

© Google Maps

16 | Svätý Jur – fotogaléria

© Milan Kaňuščák; panoramio.com/user/2625376

dopravu a chodcov za predpokladu bezobrubníkového riešenia, ktoré je zároveň aj bezbariérové.

Mestský park je druh verejnej zelene sídla. Ako prvý sformuloval stále aktuálne princípy tvorby parkov Holger Blom⁷:

- parky otvárajú – parky musia byť aktívnou súčasťou mesta, súčasťou rozvoja miest, parky majú vytvárať sieťovú štruktúru mesta a nielen izolovanú oázu mesta
- parky poskytujú priestor na aktívny odpočinok – priestor pre pohyb mladých aj starých...
- park je miestom stretávania sa – park musí byť verejným priestorom pre festivaly, koncerty, náboženské aj politické manifestácie...
- park zachováva prírodu a vychováva

1.5. Záver

Záverom možno konštatovať, že vymedzenie mestského priestoru býva často nedostatočné. Dosiaľ boli stanovené zásadné princípy urbanistickej tvorby verejných priestorov takto:

- jasné priestorové vymedzenia verejných priestorov, ich previazanie s okolitou štruktúrou
- vhodná proporcia verejných priestorov
- dobrá čitateľnosť priestorov v organizme mesta, dobrá orientácia v mestskom prostredí
- podporovanie polyfunkčnosti verejných priestorov (funkčná bohatosť a vyvážená proporcia jednotlivých mestských priestorov)
- zabezpečenie bezkolíznosti pohybu vo verejných priestoroch
- uplatnenie bohatej druhovosti verejných priestorov (mestské triedy, pešie zóny, obytné ulice, pasáže...) vo všetkých častiach mesta

2. Štrukturálna podstata mesta

Štrukturálnu podstatu mesta zásadne charakterizujú tieto pojmy: územná kompaktnosť, funkčná komplexnosť, priestorová integrovanosť, hmotová nahromadenosť, prevádzková dostupnosť, viacpodlažnosť a vertikálna, polyfunkčnosť, urbanita.

Sídlo, ktoré máme považovať za mesto, musí mať jednoznačne vyznačené vyprofilované „mestské ťažisko“, teda centrum – historické alebo novodobé, ktoré je súčasťou vnútromestskej štruktúry so svojou funkčno-prevádzkovou a hmotovo-priestorovou skladbou. Ďalej je dôležité vyformovanie vnútorného mesta – „down-town“ a definovanie vonkajšieho mesta, ktoré voľne prechádza do predmestia. Zrejme musí byť tiež hierarchizácia mestských štruktúr. Ako konkrétny príklad môžeme uviesť štrukturálne členenie mesta Praha. Navyše by sa mali stať jasne čitateľné z obsahovej a výrazovej stránky aj kľúčové artefakty vnútromestskej štruktúry definované z hľadiska urbanistickej typológie ako dôležité urbanistické priestory – námestie, ulica.

Ctibor Votrúbec v publikácii *Ľudské sídla* uvádza, že: „Priestorová štruktúra miest, ich vnútorné priestorové usporiadanie, je obyčajne veľmi zložitá a je výsledkom komplikovaného historického vývoja. Popritom platí mnoho regionálne, ekonomicky a historicky podmienených zákonitostí, takže v mestách jednotlivých makroregiónov je priestorová štruktúra veľmi podobná. Mestá však súčasne tvoria i jeden celok, vzájomne sa reťazia kauzálnymi väzbami, ekonomickými a spoločenskými, ide o zložitý celok, vnútorne diferencovaný do štvrtí s odlišnými funkciami.“

3. Typologická analýza slovenských miest

Typológia slovenských sídiel člení problematiku urbanistickej typológie na nasledujúce okruhy:

- Typológia základná – „druhovú“ určujúca dva základné druhy resp. typy sídiel
- Typológia všeobecná – „klasifikačná“ určujúca veľkostné významové, historické, polohové a situačné aspekty
- Typológia štrukturálna – „funkčno-prevádzková“ určujúca rôzne pôdorysné formy
- Typológia špecifická – „funkčne dominantná“ určujúca zoskupenia sídiel s prevládajúcou funkčnou náplňou

– Typológia teoretická – „ideová“ dokumentujúca ideálne schémy miest historické, súčasné aj utopické, ktoré všetky sú dôležité pre vykonanie typologickej analýzy sídelných útvarov

V okruhu typológie základnej „druhovej“ sa stanovuje, o aký typologický druh, respektíve typ sídla ide. Podľa jej základnej urbanistickej typológie môže ísť o dva základné typy sídiel: mesto a dedinu. Mestský sídelný útvar v našich podmienkach možno zaradiť do nasledujúcich skupín:

- 1. skupina** – veľké mestá (50 000 – 1 000 000 obyvateľov)
- 2. skupina** – stredne veľké mestá (20 000 – 50 000 obyvateľov)
- 3. skupina** – malé mestá (10 000 a viac obyvateľov)
- podskupina** – veľmi malé mestá, „mestečká“ (1 500 – 5 000 obyvateľov)

Podskupina veľmi malé mestá, „mestečká“ však v Slovenskej republike ešte nie je právoplatne ustanovená.

4. Udeľovanie štatútu mesta

4.1. Základné pojmy

Obec je základný územný samosprávny celok na Slovensku (podobne aj v iných krajinách). Jej územie je tvorené najmenej jedným katastrálnym územím. Združuje občanov, ktorí majú na jej území trvalý pobyt. V Európe je v súčasnosti asi 1 140 000 obcí. Na Slovensku je 2 891 obcí, z ktorých niektoré majú postavenie mesta. Pridelené postavenie mesta znamená, že pred svojím názvom používa pomenovanie mesto. Pri výkone samosprávy používa erb mesta, vlajku a pečať mesta a mestské insígnie.

Mesto je v Slovenskej republike postavenie obce, ktoré obec získa na požiadanie po splnení určitých kritérií vymedzených **Zákonom SNR o obecnom zriadení č. 369/1990 Zb.** Aktualizácia tohto zákona k 1. januáru 2011 v jeho štvrtjej časti v § 22

17 | Svätý Jur – fotogaléria

© Peter Prazenka; izzino.sk

ustanovuje preambulu v ods. 1 päť podmienok pre vyhlásenie obce za mesto. Národná rada SR môže vždy k 1. januáru príslušného roku na návrh vlády SR vyhlásiť za mesto obec, ktorá:

- je hospodárskym administratívnym a kultúrnym centrom alebo centrom cestovného ruchu alebo kúpeľným miestom
- zabezpečuje služby aj pre obyvateľov okolitých obcí
- má zabezpečené dopravné spojenie s okolitými obcami
- má aspoň v časti územia mestský charakter zástavby
- má aspoň 5 000 obyvateľov

Obec možno vyhlásiť za mesto aj keď nespĺňa podmienku počtu obyvateľov, ak je to opodstatnené vzhľadom na splnenie ostatných predpokladov uvedených v ods. 1.

Pred podaním žiadosti o pridelenie postavenia mesta sa v obci spravídla uskutoční referendum. Referendum s negatívnym výsledkom bolo v minulosti napríklad v obci Gabčíkovo, kde sa obyvatelia vyjadrili proti vyhláseniu obce za mesto. Na Slovensku je v súčasnosti 138 miest. Najväčším mestom na Slovensku je Bratislava (428 791 obyvateľov) a najmenším Dudince (1 500 obyvateľov) a Modrý Kameň (1 434 obyvateľov). Najväčšie obce bez postavenia mesta sú Smižany (8 605 obyvateľov), Beluša (5 877 obyvateľov), Oščadnica (5 554 obyvateľov). Nad 5 000 obyvateľov majú ešte obce Bernolákovo, Nesvady, Tvrdošovce, Čierny Balog, Skalité, Dvory nad Žitavou, Raková, Zákamenné a Gabčíkovo.

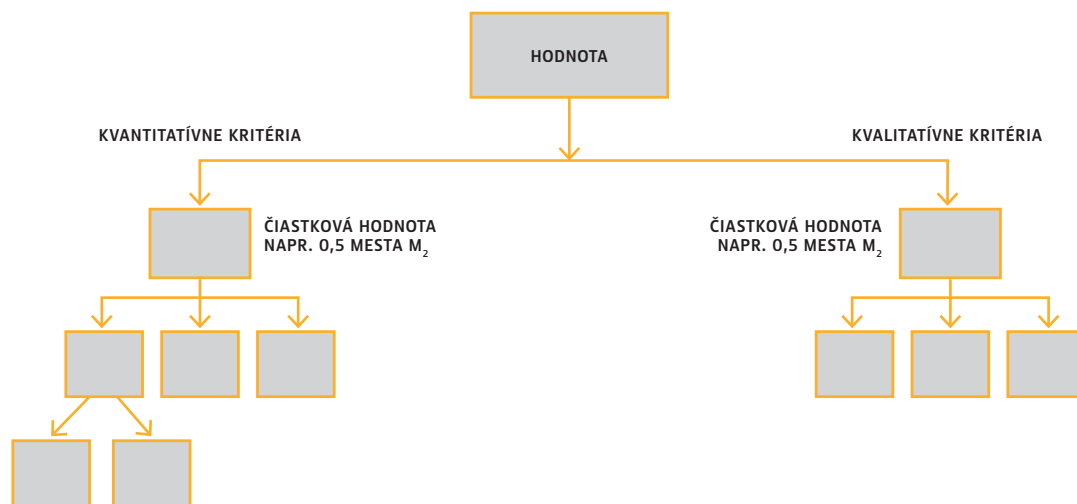
4.2. Podstata problému

Z histórie vieme, že v minulosti sa pracovalo so širšou škálou kategórií sídiel. (napr. kategóriou mesteciek, kategóriou kúpeľných miest...), v súčasnosti sa pracuje len s dvoma typologickými druhmi sídiel – mestskými a vidieckymi. Z toho vyplýva, že

posudzovanie mestskosti je zjednodušené, povrchné, ale aj problematické. Ak posúdime kritériá a podmienky podľa v súčasnosti platnej legislatívy, podľa ktorých sa udeľuje štatút mesta na Slovensku, zákonite sa vynorí otázka: Prečo chýba výklad týchto podmienok a kritérií a najmä odborný urbanistický pohľad, ktorý by stanovoval mestotvornosť? Zmena alebo aspoň doplnenie našej legislatívy z pohľadu odborníkov urbanistov sa stáva nevyhnutná a zákonite s ňou by sa zmenil aj počet miest u nás, hoci by to u zabehnutých administrátorov celkom určite vyvolalo vlnu nevole.

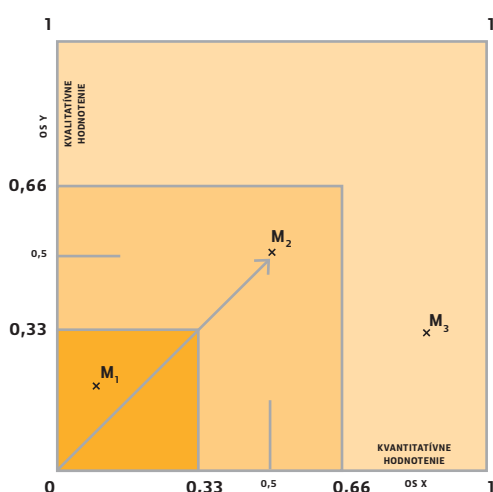
Podmienkou pri žiadosti obce, ktorá chce byť vyhlásená za mesto, je priložený schválený územný plán obce a niektoré ďalšie náležitosti, ktoré majú len plošný ráz a nezohľadňujú štruktúrne hľadisko, nešpecifikujú záujmové územie mesta, neurčujú spádové okolie, nešpecifikujú ráz zástavby. Dodatočná formulácia, že obec možno vyhlásiť za mesto aj keď má menej ako 5 000 obyvateľov, je špekulatívna. Výnimkou by mali byť len mestá s „mestskou históriou“ alebo výnimočným genius loci. Sídla so štatútom mesta by mali byť mestá, v ktorých okrem územnej veľkosti je čitateľná štruktúra, pôdorysná aj priestorová, nesúca typické znaky urbanity s identifikovateľnou mestskou štruktúrou – vnútorným mestom a centrálnym mestským priestorom. Vyhlásenie obce za mesto len z hľadiska politicko-administratívneho môže poznačiť takéto „mesto“ nielen z hľadiska urbanistického, ale aj sociologického a politicko-ekonomického. Je paradox, že sa vlastne vraciame na začiatok. Základnou podstatou problému je preukázať mestskosť sídiel. Kritériá urbanistickej podstaty mesta je potrebné ukotviť v legislatívne, ktorá by jednoznačne definovala mesto a ktorá nie je doteraz spracovaná. Tento stav zapríčinil, že v Slovenskej republike získali štatút mesta aj sídla, ktoré nespĺňajú základné kritériá mestskosti. Do popredia sa dostali administratívne či dokonca lobistické kritériá. Ako príklad môžu slúžiť malé mestá Medzev a Krásno

18 | Princíp AHP metódy

© autorská ilustrácia

19 | Výsledné hodnotenie

© autorská ilustrácia

nad Kysucou. Práve toto mesto, bohužiaľ, nevykazuje žiadne znaky mestskosti. Absencia centra zástavby mestského rázu, prevažujúca zástavba rodinnými domami, ktorým v drvivej väčšine chýbajú v úrovni prvého nadzemného podlažia priestory pre služby, pešia dostupnosť... To sú typické znaky rurality. Krásno nad Kysucou by bolo vhodné vrátiť medzi „vidiecke sídla“.

Naopak, ako pozitívum možno uviesť Svätý Jur. Jednou z najvyšších hodnôt tohto mesta je jeho historický vývoj odzrkadľujúci sa v málo porušených priestorových a architektonických prvkoch, ktoré sa do značnej miery zachovali dodnes. Mesto vykazuje viaceré znaky mestskosti – centrum mesta s pešou zónou, vybavenosť je síce aj sčasti rozptýlená, ale zväčša sústredená v centre mesta a jej rozvoj bude súčasťou revitalizovaného – historického jadra. Navyše mesto sa vyznačuje kompaktnosťou zástavby aj sčasti mestského rázu. Svätý Jur je typické malé mesto, ktoré by bolo vhodné zaradiť do novovytvorenej kategórie „mestečiek“.

Keď si pozrieme v tomto zmysle naše mestá, zistíme, že väčšina miest do 5 000 obyvateľov, alebo aj niektoré väčšie nemajú ráz mestskej štruktúry a nesú výrazné znaky vidieckych sídiel. Sú to najmenšie slovenské mestá a bude zaujímavé zaoberať sa ich analýzou a preveriť, či spĺňajú podmienky a kritériá v zmysle platnej legislatívy a aj novostanovené kritériá z urbanistického pohľadu. V sumáre ide o 15 slovenských miest: Strážske, Nováky, Giraltovce, Čierna nad Tisou, Leopoldov, Tlmače, Tisovec, Spišské Podhradie, Medzev, Hanušovce nad Topľou, Spišské Vlachy, Podolíneč, Jelšava, Spišská Stará Ves a Modrý Kameň. „Kúpeľné mestá“ Bojnice, Sliač, Vysoké Tatry, Trenčianske Teplice, Rajecké Teplice a Dudince by mali disponovať osobitným štatútom, a preto sme ich z hodnotenia vypustili.

5. Teoretické východiská navrhovaných hodnotení miest

5.1. Evaluácia miest

Dagmar Kaliská⁸ vo svojom príspevku pojednáva o stave urbanistickej štruktúry miest s cieľom overiť dosiahnutú úroveň mestskosti v sídle, ktoré sa oficiálne uchádza o priznanie mestského štatútu. Poznatky vyúsťujú do návrhu tzv. Evaluačného listu obce, ktorý dokumentuje základné údaje o obci a plnenie jednotlivých podmienok potrebných pre formovanie existujúcej obce k obci s vyššou urbanitou a mestskou kvalitou. Ide o komplexný podklad určujúci charakteristiku sídla v kategóriách jeho významového pôsobenia, jeho spádovitosti, základných existujúcich aj rozvojových bilančných údajov, údajov o technickom a funkčnom vybavení, priestorovom členení územia mesta, zastavanosti a funkčnom využití plôch, vitality a centrotvornosti.

5.2. Multikritériálna analýza v metodike hodnotenia miest

Analýza SWOT⁹, ktorá vznikla ako analýza sledujúca situácie prijímania rozhodnutí v niektorých organizáciách, vládnych zložkách či u jednotlivcov a mala by viesť k jednému cieľu alebo k jeho alternatívam.

Ako aplikácia analýzy SWOT vznikla metóda MA (multikritériálna analýza), ktorá od svojho vzniku prešla niekoľkými zdokonaleniami a ako model rozhodovania pomáha jasne stanoviť najoptimálnejšie riešenie spomedzi ostatných možných riešení.

Proces multikritériálneho posudzovania vybraných oblastí hodnotenia má prvky kvantitatívnych, ale aj kvalitatívnych metód. Smeruje k celkovému ohodnoteniu stavu a porovnaniu viacerých variantov v situáciách, keď analyzovaný problém závisí od viacerých faktorov. Pri multikritériálnom hodnotení dochádza k vytypovaniu kritérií (faktorov), ktoré vplyvajú na riešenie určitého problému, tie sa modifikujú – zhodnotia a priradí sa im váha podľa dôležitosti a vplyvu na riešenie. Kritériá môžu byť na rovnakej úrovni dôležitosti alebo môžu byť hierarchicky členené. Pri jednoúrovňovej štruktúre kritérií sa najčastejšie využíva pomerovo-indexová metóda, pri hierarchickom

metóda AHP¹⁰. Bude zaujímavé aplikovať metódu AHP na hodnotenie sídiel v zmysle ich mestskosti.

Vlastný proces multikriteriálneho hodnotenia môžeme rozdeliť do postupnosti nasledujúcich krokov (upravené pre hodnotenie miest):

- výber miest, ktoré budú hodnotené
- výber kritérií a expertov
- stanovenie váhy hodnotiacich kritérií z pohľadu expertov
- spracovanie váhy kritérií
- hodnotenie miest pomocou vybraných kritérií
- vyhodnotenie miest podľa výsledkov multikriteriálnej analýzy

Metóda pomerovo-indexová sa zdá jednoduchšia, lebo v tejto metóde všetky vytypované kvalitatívne aj kvantitatívne kritériá sa sústreďujú do jedného ukazovateľa. Metóda AHP je v kontexte presnosti z týchto dvoch hodnotiacich metód vhodnejšia, pretože kvalitatívne a kvantitatívne kritériá segreguje a hodnotí ich zvlášť, a tým dostávame objektívnejší výsledok¹¹.

6. Návrh na zaradenie niektorých miest do nových kategórií

V prípade porovnávania a hodnotenia ukazovateľov a parametrov využívania územia miest by sme určite došli k záveru, že v niektorých malých mestách nie je dokázateľné splnenie najdôležitejšieho kritérium z urbanistického pohľadu – urbanita. Na druhej strane by sa mohli o štatút mesta uchádzať viaceré obce, keďže v dosiahnutej mestskosti predstihli niektoré malé mestá.

Dagmar Kaliská¹² uvádza, že v tomto zmysle ide o celú skupinu sídelných útvarov, ktoré by bolo vhodné z hľadiska mestskosti prehodnotiť a prekvalifikovať, lebo nespĺňajú sledované štrukturálne kritériá:

- niektoré z nich, tie bez „down town“ vrátiť medzi vidiecke sídla (Krásno nad Kysucou, Medzev, Dobšiná...)
- vytvoriť kategóriu tzv. „vidieckych miest“, pre tie s čitateľným „down village“ (Hanušovce, Modrý Kameň, Spišská Stará Ves...)
- vytvoriť kategóriu tzv. „mestečiek“ pre tie s „little down town“ (Svätý Jur, Stupava, Podolíne, Spišské Vlachy, Spišské Podhradie, Jelšava...)
- prípadne vytvoriť kategóriu „kúpeľných mestečiek“ (Dudince)¹³

7. Záver

Obec vyhlásená za mesto musí byť hodnotovo urbanistickou štruktúrou hospodárskeho, administratívneho a kultúrneho centra, musí komplexne zabezpečovať obsluhu a prácu aj pre obyvateľov okolitých obcí, musí mať dopravné spojenie s okolitými obcami, aby mohlo uspokojovať aj nároky obyvateľov zo spádového okolia, najmä z pohľadu svojej komplexnosti. Podkladom žiadosti o udelenie štatútu mesta z hľadiska rozvoja mesta preto nemôže byť len schválený územný plán obce s prísľubmi do budúcnosti, ktorý má len plošný ráz a ráz rozvojových sľubov a ktorý svojou územnoplánovacou podstatou štrukturálne hľadisko nerieši. Jeho hmotovo-priestorová štruktúra nebude zodpovedať funkčno-prevádzkovej, s tým, že potrebná hierarchizácia jeho vnútromestskej štruktúry absentuje. Preto obec podávajúca žiadosť o štatút mesta by mala dôsledne zdokumentovať nielen svoj význam v súčasnosti v podobe „hodnotenia“ a „prieskumov a rozborov“, ale aj perspektívu vo forme rozvojových dokumentov, akými sú „stratégia rozvoja“ a „program hospodárskeho rozvoja mesta“. Čiže nie prísľub, ale najmä zdokumentovaná realita stavu obce v súčasnosti by mala byť rozhodujúcim faktorom pri udeľovaní štatútu mesta.

Na základe nového hodnotenia miest a obcí z pohľadu architekta a urbanistu s cieľom vyhodnotiť najmä štrukturálne danosti sídla tak, aby bolo možné v najbližšej budúcnosti sformulovať nové urbanistické kritériá pre vyhlasovanie skutočných miest.

Príspevok je súčasťou autorovho výskumu k dizertačnej práci.

¹ Marcelli, Miroslav: Mesto vo filozofii. Bratislava, Kaligram 2011, s. 14.

² VOTRUBEC, Ctibor: Ludské sídla. Praha, Academia 1980, s. 170, s. 251.

³ HRŮZA, Jiří: Slovník soudobého urbanizmu. Praha, Odeon 1965. s. 7.

⁴ V predslove knihy GEHL, Jan: Města pro lidi, Partnerství O. P. S., Brno, 2009. s. 9. Richard Rogers uvádza, že mestá sú aj priestory, kde sa ľudia stretávajú, či už ide o výmenu názorov, obchod alebo len kvôli relaxácii a zábave... Základom každého mesta je ulica, pešia cesta, námestie, park... Mesto pre ľudí so starostlivo navrhnutými ulicami, námestiami a parkmi pôsobí radosť tak svojím návštevníkom, ako aj všetkým, ktorí tam denne žijú, pracujú alebo sa hrajú.

⁵ Bašová, Silvia: Námestie, miesto stretnutia a oddychu. In: Komunikatívny priestor, Medzinárodná konferencia FTU. Banská Štiavnica 3. – 5. 10. 2007, s. 63.

⁶ VITKOVÁ, Lubica: Funkčno-prevádzková charakteristika polyfunkčných lineárnych priestorov ťažiskovej sústavy mesta. In: TRNKUS, Filip a kol.: Základné artefakty priestorovej štruktúry mesta. Edičné stredisko STUBA 1998, s. 49 – 50.

⁷ Holger Blom pracoval ako vedúci správy v rokoch 1938 – 1971. Vymyslel a zrealizoval rozsiahly program obnovy a výstavby verejných parkov v Štokholme. Bol veľkým zástancom detských ihrísk. Vďaka nemu sa skulptúry stali súčasťou parkov aj detských ihrísk. Jeho parky boli navrhované v štýle funkcionalistickej moderny.

⁸ KALISKÁ, Dagmar: Diferenciácia a hodnotenie vybraných slovenských sídiel – príspevok k definovaniu urbanistických kritérií a podmienok k udeľovaniu štatútu mesta, Výskumná úloha VEGA – Efektívnosť a únosnosť intenzity využitia územia slovenských miest a obcí, hl. riešiteľ doc. Lubica Vítková, Bratislava, vydavateľstvo STU 2012. s. 121.

⁹ Autorom analýzy SWOT bol Albert Humphrey (1926 – 2005).

¹⁰ Z pohľadu dôkladnej analýzy tejto metódy sa stretávame prvý raz v práci: BĀĀDO, Radomír – VRABLIČ, Pavol: Využitie metódy multikriteriálneho rozhodovania metódou AHP pri rozhodovaní v podnikateľskom prostredí. Článok vznikol v rámci riešenia grantovej úlohy č. 1/6245/99, Referenčné metódy a techniky reinžinieringu v strojárstve.

¹¹ Na obrázku 13 nanášame na os „y“ výsledné hodnoty urbanistických kritérií kvantitatívnych a na os „x“ výsledné hodnoty urbanistických kritérií kvalitatívnych. Pre zjednodušenie príkladu hodnoty vybraného mesta priradíme hneď ku kvantitatívnym a kvalitatívnym kritériám hodnotu 0,5. Výsledok je „vektor“, ktorý nám určuje hodnotu mestskosti daného sídla. Medzi kvantitatívne kritériá radíme napríklad hustotu, rozlohu, výškové zónovanie, obložnosť... Medzi kvalitatívne kritériá zasa verejné priestory, mierka, rozostavanosť, komplexnosť, kompaktnosť, ťažiskovosť, centralita, hierarchizácia... Farebne vynesené oblasti nám určujú:
– požadovaný cieľ nie je dosiahnutý – fialová oblasť
– dosiahnutím vyššieho hodnotenia zvýšením niektorého alebo viacerých čiastočných hodnotení sa môže dosiahnuť požadovaný cieľ – žltá oblasť.
– požadovaný cieľ je dosiahnutý – zelená oblasť

¹² KALISKÁ, Dagmar: Formovanie obytných a polyfunkčných súborov s ohľadom na vnútromestskú „down-town“ štruktúru našich miest; In: „Down-town“ princípy a prednosti vnútromestskej štruktúry, Vedecká konferencia, jún 2006, FA STU, Bratislava, s. 104.

¹³ Mestečko ako právny typ obce na rozhraní medzi mestom a dedinou alebo mestá s neúplnými mestskými prejavmi sa vyskytujú v mnohých krajinách. V Česku takýto typ mesta nazvali „městys“, t. j. názov, ku ktorému sa v Česku ako ku kategórii miest vrátili v roku 2006. V Dánsku sa tento typ miest nazýva „floek“, vo Švédsku „koping“, v Anglicku „borough“.